

**การพัฒนาการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง:
กรณีศึกษาวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น และปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น
The Research and Development of Student Centered Learning:
Case Study Child and Adolescent Nursing and Practicum Child and
Adolescent Nursing**

หทัยชนก บัวเจริญี ปร.ด.* ดวงใจ ลิ้มโตโสภณ กศ.ม.*

บทคัดย่อ

การวิจัยและพัฒนาเพื่อศึกษาสถานการณ์การเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และศึกษากระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นในรายวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นและรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น ซึ่งเป็นวิชาในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 ที่ลงทะเบียนในปีการศึกษา 2547-2548 ทั้ง 2 รายวิชา จำนวน 194 คน อาจารย์ที่สอนวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นและวิชาปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น จำนวน 11 คน เก็บข้อมูลระหว่าง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2547- พฤษภาคม พ.ศ. 2549 โดยเครื่องมือวิจัย คือ แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึก และแบบสอบถามที่สร้างขึ้น มีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาชได้ 0.95 วิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า สถานการณ์การจัดการเรียนการสอนเดิมในรายวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นเน้นการบรรยายของอาจารย์ผู้สอนเป็นหลัก ส่วนรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นเน้นการจัดการและมอบหมายงาน โดยอาจารย์ นักศึกษาให้ความสนใจค่อนข้างน้อยในการเรียน ไม่ได้มีส่วนร่วมหรือตัดสินใจในการวางแผนรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งภายหลังการพัฒนาการเรียนการสอนพบว่า ทั้ง 2 รายวิชาสามารถสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น อาจารย์เป็นผู้ช่วยเหลือและเตรียมความพร้อมของตนเองในการถ่ายทอด ค้นหาคำความรู้ใหม่ๆ มากขึ้นกว่าเดิม เนื้อหาการสอนถูกปรับให้มีกรณีศึกษาและสามารถนำไปใช้ได้ในการฝึกปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วย ส่วนนักศึกษามีโอกาสเลือกหัวข้อที่สนใจ ทำการศึกษาค้นคว้า นำเสนอในชั้นเรียน มีความรู้ที่ลึกซึ้งตามเรื่องที่มีมอบหมาย ทำให้เกิดการเตรียมพร้อมก่อนเข้าเรียน และเตรียมใจก่อนเข้าชั้นเรียน ทั้งนี้วิธีการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถสร้างผลลัพธ์จากกิจกรรมเรียนคือ การเขียนแผนที่ความคิดสามารถต่อยอดความคิดของการเรียนรู้ กระบวนการกลุ่มที่สร้างความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนจนส่งผลให้นักศึกษาเกิดโอกาสการเรียนรู้ เกิดการปรับตัว สร้างนิสัยที่ดีและรักการอ่านมากขึ้น แต่วิธีการสอนแบบนี้ สอนได้บางหัวข้อ ถ้านักศึกษากลุ่มใหญ่การเรียนค่อนข้างวุ่นวาย ส่วนอุปกรณ์พร้อมสื่อทันสมัยในการเรียน แต่ห้องเรียนไม่เหมาะทำกิจกรรม การประเมินผลควรทดสอบความรู้ก่อนหลังได้ผลดี ถ้าเฉลี่ยจะช่วยให้เข้าใจดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การพยาบาลเด็กและวัยรุ่น ปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น

* อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Abstract

This research and development aimed to address a student centered learning situation and to analyze the process of development in child and adolescent nursing subject and practicum child and adolescent nursing subject, which were a subject in the nursing curriculum for junior students enrolling in the second semester of the academic year of 2004–2005. The sample consisted of 194 nursing students, 11 clinical instructors. The research was conducted during October, 2004 until May, 2006. The instruments used in this study consisted guideline of focus group, in-depth interview, and questionnaire. This questionnaire was 0.95 of Coefficient of Cronbach's Alpha. The quantitative data were analyzed using the SPSS+PC software program such as mean, and standard deviation, and the qualitative data were analyzed through content analysis.

Child and Adolescent Nursing old situation was lectured in the classroom. In otherwise Practicum Child and adolescent nursing was managed and assigned by teacher. Students were raring attention, no co-operation in decision making to plan pattern of learning. After learning development process, both subjects could be created more learning atmosphere, facilitators by teacher, adjust contents to fit practicum in ward. Students could be choose the topic for learning, searching by themselves, present in the classroom, deep knowledge in own topic, prepare themselves before start class. A student centered learning situation were clinical instructors were prepared themselves for searching a new knowledge, preparing contents before teach, reviewing content to apply in practice. Nursing students was received deep knowledge depend on assigned topic. All students must be prepared knowledge, book, and mind before study. The student centered learning technique in which mind mapping could be established their system thinking. Group processing could be clarified concept in subjects. In other way, this technique was affected such as a big group among students affected a noise class, some topic was not appropriated to study, feature of classroom were very difficulty for this activity. Through high technology equipment must be requirement.

Keywords: student centered learning, child and adolescent nursing; practicum child and adolescent nursing

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปฏิรูปการศึกษาเน้นการจัดการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้กำหนดไว้ในหมวดที่ 4 ที่เน้นแนวทางการจัดการศึกษาผู้เรียนเป็นสำคัญว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ¹ กอปรกับปรัชญาการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเชื่อว่า การศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน ต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีสิทธิและเสรีภาพที่จะเป็นผู้เลือก ครูเป็นเพียงผู้กระตุ้นส่งเสริมการเรียนรู้และมีการปรับปรุง เน้นให้ทุกคนร่วมคิดพิจารณาเพื่อแก้ปัญหา^{2,3} ซึ่ง

สอดคล้องปรัชญากับคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติที่เชื่อว่า การจัดการศึกษาดังกล่าวสามารถทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า การเรียนแบบปกติ เนื่องจากผลการสอบความรู้เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์และรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพของบัณฑิตพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ ในช่วงปี พ.ศ. 2541 จนถึงปี พ.ศ. 2548 ระดับคะแนนร้อยละของผู้ที่สอบผ่าน วิชาการศึกษาเด็กและวัยรุ่นอยู่ในระดับต่ำลงจากร้อยละ 77.46 เหลือร้อยละ 25.69^{4,5} อีกทั้งวิชา การพยาบาลเด็กและวัยรุ่น และปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นมีธรรมชาติของรายวิชาที่ผู้เรียนต้องดูแลทั้งเด็กและครอบครัว เพราะเด็กอยู่ในวัยแห่งการพึ่งพิง เมื่อเกิดการเจ็บป่วยครอบครัวจำเป็นต้องดูแล

ผู้เรียนจึงต้องมียึดความรู้ในการสร้างประสบการณ์การฝึกคิดอย่างมีเหตุผล ฝึกรวบรวมข้อมูลและสร้างความรู้ด้วยตนเองจนเกิดภาพจดจำความรู้และสามารถนำไปใช้ได้

ดังนั้นการศึกษาสถานการณ์การเรียนการสอนและวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในรายวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น วิชาปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น สามารถสร้างแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอน พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้อของนักศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในรายวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น และวิชาปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจากการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในรายวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น และวิชาปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นสำรวจและวิเคราะห์ปัญหา: ผู้วิจัยเตรียมเอกสารและศึกษาประมวลการสอน เอกสารประกอบการสอน ทั้ง 2 รายวิชา เพื่อวิเคราะห์เอกสารทำการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มอาจารย์จำนวน 11 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ส่วนนักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 115 คน ใช้แบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นนำข้อมูลทุกส่วนมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อเป็นการสรุปสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนเดิม

2. ขั้นกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหา และพัฒนาการเรียนการสอน: ผู้วิจัยชี้แจงแก่นักศึกษาเรื่องกระบวนการเรียนผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ประชุมชี้แจงทีมผู้สอนเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหของทั้ง 2 รายวิชา จนได้วิธีการแก้ไข 4 วิธีการ คือ กระบวนการพัฒนาทีมผู้สอน กระบวนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กระบวนการจัดกิจกรรมในห้องปฏิบัติการพยาบาล และกระบวนการพัฒนาเอกสารการสอน จัดทำแนวทางในการจัดการเรียนการสอน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

3. ขั้นดำเนินการ: ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แนวทางการแก้ไขปัญหา เครื่องมือ คือ แนวทางการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษา

4. ขั้นประเมินผลและวางแผนใหม่: ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามความพึงพอใจนักศึกษาชั้นปีที่ 3 จำนวน 79 คน นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำผลการดำเนินการและความพึงพอใจมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อสรุปสถานการณ์การเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจากการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จากนั้นสรุปเป็นข้อเสนอแนะในการวางแผนจัดการเรียนการสอนในปีต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึกที่ผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญด้านงานวิจัยเชิงคุณภาพ และแบบสอบถามความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอน และทดสอบความเชื่อมั่นจากสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาชได้ค่าความเชื่อมั่น 0.95 แบบสอบถามมีจำนวน 35 ข้อ ตามแนวคิดการประเมินการจัดการเรียนการสอน 4 ด้าน คือ ห้องเรียน ผู้สอน เนื้อหารายวิชา วิธีการสอน การวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการแปลผลการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาในการแปลผลสร้างเป็นข้อสรุปวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

1. สถานการณ์การเรียนการสอน พบว่า ในรายวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นมีการจัดการเรียนการสอนที่อาจารย์ต่างคนต่างคิด ต่างรับผิดชอบวางแผนเฉพาะงาน เน้นการบรรยายจากอาจารย์เป็นหลัก กิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่อาจารย์จัดและมอบหมายงานให้ตามชั่วโมงของการเรียน นักศึกษาไม่ได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผนในการเลือกหัวข้อที่สนใจ เอกสารประกอบการสอนมีไม่ครบทุกหัวข้อ ส่วนรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น การเตรียมนักศึกษาชั้นบนหอผู้ป่วยโดยไม่ได้มีการสาธิตหรือสาธิตย้อนกลับการปฏิบัติการพยาบาลที่ห้องปฏิบัติการ

พยาบาล กิจกรรมการประชุมกรณีศึกษาที่กระตุ้นการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษาด้วยกันมีไม่ครบทุกกลุ่ม และยังไม่มีการรวบรวมเอกสารประกอบการสอนนักศึกษามีความพึงพอใจภาพรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.39 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.58)

2. แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีดังนี้

2.1 กระบวนการพัฒนาทีมผู้สอน เกิดขึ้น

จากการระดมสมองของคณาจารย์ในกลุ่มวิชาการพยาบาลแม่และเด็ก โดยขั้นตอนในการพัฒนาวิธีคิดในการปรับการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ ผู้วิจัยนำเสนอบทสรุปจากการประชาพิจารณ์ในหลักสูตรใหม่ร่วมกับผลการประเมินการเรียนการสอนในปีการศึกษา 2546 และ 2547 ให้ประธานรายวิชาและเลขาธิการวิชาได้พิจารณาและปรึกษาหารือก่อนนำเสนอ ก่อนเข้าสู่วาระการประชุมของกลุ่มวิชา ประธานวิชา กรรมการวิชา และเลขาธิการได้ร่วมกันร่างประมวลการสอนในรายวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น ปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น โดยปรับเนื้อหาของประมวลการสอนตามข้อเสนอแนะจากการประชุมของคณะกรรมการบริหารหลักสูตรฯ และให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ประธานวิชานำเสนอเข้าสู่วาระของการประชุมของกลุ่มวิชาการพยาบาลแม่และเด็กในแต่ละเดือน เพื่อหาข้อสรุปและสร้างข้อตกลงตลอดจนแนวทางในการดำเนินการของแต่ละรายวิชา ซึ่งในแต่ละรายวิชาใช้เวลาในการประชุมแตกต่างกันกล่าวคือ วิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นใช้ระยะเวลาในการเข้าที่ประชุมประมาณ 5 ครั้ง วิชาปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นใช้ระยะเวลาในการเข้าที่ประชุมประมาณ 8 ครั้ง ทำการเขียนบทสรุปจากการปรับแก้ประมวลรายวิชาตามมติของที่ประชุมให้คณาจารย์ประจำกลุ่มวิชาร่วมลงมติรับรองประมวลรายวิชา นำประมวลรายวิชาที่ผ่านการรับรองของคณาจารย์ในกลุ่มวิชาการพยาบาลแม่และเด็คนำเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการบริหารหลักสูตร คณะพยาบาลศาสตร์

ผลจากกระบวนการพัฒนาทีมผู้สอนส่งผลให้คณาจารย์ในกลุ่มวิชามีความกระตือรือร้นในการเตรียมและปรับประมวลการเรียนการสอนล่วงหน้าก่อนในปีการศึกษาต่อไป มีการวางแผนการเขียนตำราและทำผลงานวิชาการ

2.2 กระบวนการจัดวิธีการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ 1) ชั้นวางแผนการจัดการเรียนการสอน ในรายวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น เช่น การเรียนการสอนแบบจิ๊กซอส์ การเรียนการสอนแบบการสืบค้น และในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น เช่น การเรียนการสอนแบบสัมมนา การเรียนการสอนแบบสาธิตย้อนกลับ การเรียนการสอนแบบอภิปรายกรณีศึกษา 2) ชั้นเตรียมความพร้อม โดยให้นักศึกษาเลือกสมาชิกและแบ่งกลุ่มครอบครัวของตนเอง จากนั้นอาจารย์จัดทำใบงานในบทเรียนที่ต้องการจัดการเรียนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และแจกใบงานล่วงหน้า 1 สัปดาห์พร้อมให้แหล่งในการสืบค้นแก่กลุ่มครอบครัวและกำหนดอาจารย์ที่ปรึกษาประจำกลุ่ม จากนั้นให้นักศึกษาแบ่งความรับผิดชอบและดำเนินเตรียมความพร้อมก่อนการทำกิจกรรมในวันที่มีการเรียนการสอน 3) ชั้นดำเนินการในชั้นเรียน อาจารย์มีการดำเนินกิจกรรมตามลักษณะของการสอนแบบจิ๊กซอส์ การเรียนการสอนแบบการสืบค้น นักศึกษาดำเนินกิจกรรมในกลุ่ม ตอบคำถามตามใบงานและอภิปรายในกลุ่มเพื่อหาข้อสรุปตามใบงาน และจัดทำแผนภาพความคิดในเรื่องที่ทำการศึกษา จากนั้นให้ทุกกลุ่มนำเสนอผลการศึกษาและมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน อาจารย์ทำการสรุปประเด็นที่สำคัญของเนื้อหา 4) ชั้นประเมินผล โดยอาจารย์มีการจัดทำแบบทดสอบความรู้หลังจากทำกิจกรรมกลุ่มและทำการประเมินผลความรู้ในการสอบกลางภาคและการสอบปลายภาค โดยผลการสอบต้องผ่านเกณฑ์อย่างน้อยร้อยละ 60 ถ้านักศึกษาสอบไม่ผ่านตามเกณฑ์จะมีการพัฒนาความรู้โดยการสอบด้วยข้อสอบคู่ขนาน การสอบปากเปล่า การทำรายงานพฤติกรรมกรเรียนรู้อของนักศึกษา

2.3 กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ที่ห้องปฏิบัติการพยาบาล มีการเรียนการสอนแบบสาธิตย้อนกลับที่ห้องปฏิบัติการพยาบาลในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น โดยมีการวางแผนร่วมกันในทีมผู้สอน วางแผนจัดกิจกรรมการทดสอบความรู้ก่อนทบทวนความรู้ วางแผนการจัดกิจกรรมการสาธิตย้อนกลับตามเทคนิคการพยาบาลที่พบบ่อยเป็นสถานความรู้โดยให้นักศึกษาแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ เล็ก ๆ ละ 8 คน

ให้อาจารย์สาธิตสถานีความรู้ละ 30 นาที จากนั้นมีใบงานให้นักศึกษาจับฉลากทดสอบความรู้ในสถานีความรู้ที่เลือกได้ แล้วสาธิตย้อนกลับกับอาจารย์ประจำสถานีความรู้นั้น ๆ และกิจกรรมการสอบประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยมีการประชุมปรึกษาหารือหลังการฝึกปฏิบัติงานวันสุดท้ายโดยให้นักศึกษานำเสนอกรณีที่น่าสนใจเป็นแผนที่ความคิดพร้อมอภิปรายร่วมกัน

2.4 กระบวนการพัฒนาเอกสารประกอบการสอน ผลจากการดำเนินกิจกรรมและเข้าใจสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษา 2547 ส่งผลให้คณาจารย์ในรายวิชาเริ่มพัฒนาเอกสารประกอบการสอนวิชาปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นมากขึ้น มีการตื่นตัวและปรับแบบแผนการพยาบาลประจำวัน แผนการปฏิบัติงานที่แผนกผู้ป่วยนอก คลินิกสุขภาพเด็กดี และหอผู้ป่วยทุกแหล่งฝึกมีการวางแผนการปรับและเขียนตำราในวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น และวางแผนการทำวิจัยในปีการศึกษา 2548

3. ผลการดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์ผลการดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางพบว่า

1) **วิธีการสอนที่เน้นการคิด:** วิธีการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางทั้ง 2 รายวิชาเกิดขึ้นจาก **กิจกรรมการเรียนรู้จากการเขียนแผนที่ความคิด** เพื่อต่อยอดความคิดระหว่างนักศึกษาและอาจารย์ **กิจกรรมกลุ่ม** นักศึกษาในกลุ่มและต่างกลุ่มช่วยกันทำความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนได้ดียิ่งขึ้นจึงส่งผลให้นักศึกษาเกิดโอกาสการเรียนรู้ เกิดการปรับตัว สร้างนิสัยที่ดีและรักการอ่านมากขึ้น แต่วิธีการสอนแบบนี้ สอนได้บางหัวข้อ ถ้านักศึกษากลุ่มใหญ่การเรียนค่อนข้างวุ่นวายไม่สามารถสรุปเนื้อหาการเรียนได้ และวิธีการนี้ยังสร้างนิสัยให้นักศึกษามีพฤติกรรมการเตรียมความพร้อมของตนเองก่อนเข้าเรียน **“Mapping ต่อยอดความคิด”**

จากกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทางรายวิชาได้จัดให้มีการทำแผนภาพความคิดสรุปสิ่งที่นักศึกษาได้เรียนรู้ในแต่ละหัวข้อประมาณ 1 แผ่น ทำให้นักศึกษาสามารถนำแผนภาพความคิดนี้ไปสู่อ่านหนังสือในรายละเอียดที่เกี่ยวข้องได้อย่างตรงประเด็น **“รู้เรื่องเฉพาะตัวเอง...รวมกลุ่มถึงเข้าใจ”** ในช่วงเวลา 1 สัปดาห์

ก่อนเข้าชั้นเรียน นักศึกษาจะได้รับมอบหมายใบงานในการทำกิจกรรมนักศึกษา โดยนักศึกษาส่วนใหญ่ทำความเข้าใจเพียงหัวข้อที่ตนเองรับผิดชอบทำความเข้าใจเท่านั้น ในหัวข้ออื่นๆสมาชิกในกลุ่มจะได้รับการอธิบายได้บ้างแต่ไม่ลึกซึ้งเท่าการทำความเข้าใจด้วยตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่ นักศึกษามองว่า เพื่อนร่วมชั้นยังไม่มีความชำนาญมากพอที่จะต้องอธิบายและซักถามในประเด็นที่ยังไม่เข้าใจได้ลึกซึ้ง เพราะศักยภาพของนักศึกษาในชั้นเรียนที่มีพื้นฐานความรู้ไม่เท่ากัน **“เรียนทีละน้อย...ปรับตัวเร็ว ๆ”** วิธีการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นวิธีการที่สร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ อย่างสอดคล้องกับปรับวิธีคิดในการเรียนแบบเดิม ๆ ที่ต้องนั่งฟังการบรรยาย วิธีการนี้สามารถสร้างบรรยากาศในการกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดการปรับตัวอย่างรวดเร็วในการอ่าน การค้นคว้า การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเป็นระบบได้ **“สร้างนิสัย...รักการอ่าน”**

นอกจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิธีการเรียนสอนนี้แล้วยังพบว่า วิธีการนี้สามารถพัฒนาศักยภาพนักศึกษาให้เกิดทักษะและนิสัยในการรักการอ่านอีกด้วย **“สอนได้บางหัวข้อ”** อาจใช้สอนได้ในบางหัวข้อของวิชาโดยเฉพาะหัวข้อที่ไม่มีเรื่องพยาธิสภาพหรือกลไกการเกิดโรค หรือถ้าเป็นเรื่องโรคที่เชื่อมโยงกับการพยาบาลในผู้ป่วยจะช่วยให้ภาพของการเรียนเป็นไปตามสิ่งที่ผู้เรียนต้องการอย่างแท้จริง ส่วนหัวข้อการสอนที่มีการวิเคราะห์กรณีศึกษาเป็นหัวข้อที่เหมาะสมกับวิธีการสอนแบบนี้ให้ประสบความสำเร็จ **“กลุ่มใหญ่ วุ่นวาย”** จำนวนสมาชิกในกลุ่มมีจำนวนมากถือว่าเป็นอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์ของรายวิชา เนื่องจากสมาชิกที่มีจำนวนมากเกินไปทำให้กระบวนการกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จ สมาชิกในกลุ่มไม่มีการศึกษาและปฏิบัติตามใบงานอย่างจริงจัง จึงส่งผลให้สภาพการทำงานกลุ่มในห้องค่อนข้างวุ่นวายเสียงดังทำให้สมาธิในการทำงานลดลง เวลาในการทำกลุ่มมีจำนวนน้อยเกินไปทำให้นักศึกษาไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาได้ทั้งหมด **“เตรียมตัว และเตรียมใจ”** เนื่องจากการวิธีการเรียนการสอนในลักษณะนี้ต้องทำใบงานแจกก่อนเข้าห้องเรียน ดังนั้นนักศึกษาจึงมีเวลามากในการอ่านเนื้อหาเพื่อเตรียมตัวในการเข้าชั้นเรียน นักศึกษาจึงต้องใช้เวลานอกตารางสอนทำการเตรียม

พร้อมก่อนเข้าห้องเรียนทุกครั้ง ทั้งนี้การเรียนในหลักสูตรของพยาบาลศาสตรบัณฑิต นักศึกษาให้เวลาส่วนใหญ่จะขึ้นฝึกปฏิบัติบนหอผู้ป่วยเป็นหลัก ซึ่งการเรียนวิชาทฤษฎีจะได้รับการจัดให้เรียนในระยะเวลา 1-2 เดือนก่อนการออกฝึกปฏิบัติงาน

2) ความพร้อมของอาจารย์ อาจารย์ต้องมีการเตรียมความพร้อมในการถ่ายทอด ค้นหาความรู้มากขึ้น ต้องปรับเนื้อหาการสอนให้สามารถนำไปใช้ได้ในการฝึกปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วย กล่าวคือ “เตรียมพร้อมถ่ายทอดความรู้เยอะ” อาจารย์ส่วนใหญ่มีทักษะในการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยสร้างกระบวนการเรียนรู้จากการสอดแทรกปรับวิธีคิดให้นักศึกษาเปลี่ยนความคิดในการสอนแบบเดิมๆ ที่ฟังการบรรยาย โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามปัญหาและข้อสงสัยได้ทันที อาจารย์ทุกท่านต่างมีทัศนคติและพร้อมในการถ่ายทอดความรู้ มีความรู้ มีทักษะในการใช้เทคนิคในการสอนหัวข้อที่ทำกิจกรรมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้อาจารย์ยังสามารถสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนโดยการกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดการปรับตัวอย่างรวดเร็วในการอ่าน การค้นคว้า การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเชิงระบบได้

3) สอนตามธรรมชาติของเนื้อหา เนื้อหาในการสอนจะถูกปรับให้เหมาะสมกับวิธีการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยนักศึกษาจะได้รับความรู้ที่ลึกซึ้งเฉพาะเรื่องที่มีขอบข่ายและสามารถนำไปใช้ในเวลาที่ขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นได้ กล่าวคือ “จุดเน้นเนื้อหาตามวิธีการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน” เนื้อหาในรายวิชาทั้ง 2 รายวิชานักศึกษาได้ครบตามวัตถุประสงค์ของรายวิชา แต่เนื้อหาที่สามารถสอนโดยวิธีการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางควรมีไม่ยาก ไม่ซับซ้อน และเป็นเรื่องของการพยาบาลเพื่อช่วยให้เวลาคิดวิเคราะห์ตามทฤษฎีได้ชัดเจน “นำไปใช้ได้ในเวิร์ด” เนื้อหาของรายวิชาที่อาจารย์นำมาจัดการเรียนการสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้นสามารถช่วยเป็นแนวทางในการใช้ฝึกปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วยได้สะดวก รวดเร็ว ง่าย เนื่องจากเนื้อหาต่างๆ ได้ผ่านกระบวนการทำความเข้าใจเบื้องต้น มีการสรุปย่อความและสิ่งที่เป็นประเด็นสำคัญอย่างชัดเจนโดยทราบว่ามีความสำคัญใดบ้างที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อนั้นๆ ผลงานที่เกิดขึ้นเปรียบ

เสมือนเป็นสมุดย่อความในการนำไปใช้ได้จริง

4) อุปกรณ์ สื่อ อุปกรณ์พร้อมสื่อทันสมัยในการเรียน แต่ห้องเรียนไม่เหมาะทำกิจกรรม กล่าวคือ นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า สื่อในการเรียนทั้ง 2 รายวิชา มีอุปกรณ์ครบในห้องเรียน ทันสมัย มีสื่อทางคอมพิวเตอร์ครบทุกห้องที่เรียน แต่มุมมองของอาจารย์มองว่า สื่อการสอนในรูปแบบของวิดีโอ ซีดี มีจำนวนน้อย และขาดสื่อประเภทของสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนห้องเรียนและบรรยากาศในการเรียนร่างเห็นตรงกันว่า ห้องเรียนไม่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม เก้าอี้บางห้องไม่สามารถหมุนเพื่อทำกิจกรรม

5) การประเมินผล นักศึกษาและอาจารย์ต่างมองเห็นว่า การประเมินผลด้วยข้อสอบการวัดความรู้ควรใช้เวลาในการทำข้อสอบให้มากขึ้น ควรมีการนำเสนอคะแนนเพื่อให้นักศึกษาได้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม ซึ่งนักศึกษาต้องการให้มีการเฉลยข้อสอบโดยละเอียดเพื่อจะช่วยให้เข้าใจยิ่งขึ้น ส่วนการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนนักศึกษาควรประเมินผลให้ครบทุกหัวข้อ และอาจารย์น่าจะประเมินจากสิ่งที่นักศึกษาคิดเป็นทำเป็นมากกว่าผลลัพธ์ของกิจกรรม

6) ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจระดับมากที่สุดต่อการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในเรื่อง ทีมอาจารย์มีความสามารถในการสอน (ค่าเฉลี่ย 4.49 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.58) เนื้อหารายวิชาที่กำหนดให้เหมาะสมกับวิธีการสอน (ค่าเฉลี่ย 4.41 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.61) จุดมุ่งหมายของรายวิชาเหมาะสมกับวิธีการสอน (ค่าเฉลี่ย 4.39 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.63) ความครบถ้วนของเนื้อหาในแต่ละบทเรียน (ค่าเฉลี่ย 4.39 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.65) และอาจารย์มีความสม่ำเสมอในการตรวจงานของนักศึกษา (ค่าเฉลี่ย 4.30 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.65)

การอภิปรายผล

1. สถานการณ์การจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

1.1 บรรยากาศของการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในรายวิชาการพยาบาล

เด็กและวัยรุ่นและวิชาชีพปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น สามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้เป็นอย่างดี และมีจุดเด่นที่การสร้างวิถีคิดเชิงวิพากษ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สามารถนำแผนที่ความคิดที่ได้ไปใช้เวลาที่ฝึกปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วยได้ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อมลวรรณ วีระธรรมโม และคณะ⁶ พบว่า รูปแบบการเรียนรู้แบบการคิดวิเคราะห์จะสามารถพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้ ด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการพยาบาลด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กหลังการเรียนรู้ได้ดีขึ้นกว่ารูปแบบการเรียนรู้วิธีอื่นๆ และสอดคล้องกับเจียมจิต แสงสุวรรณ⁷ รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีจุดเด่นอยู่ที่มีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอยู่ในระดับสูงมาก ส่วนบรรยากาศของอาจารย์ต้องเน้นการบริหารจัดการที่รวดเร็ว มีการเตรียมความพร้อมในการถ่ายทอด ค้นหาความรู้ให้มากขึ้น และเลือกเนื้อหาให้เหมาะสมกับวิธีการ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศักดา ทรัพย์ขวัญเมือง⁸ การบริหารการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คุณภาพการจัดการเรียนการสอน พัฒนาบุคลากร กำกับ ติดตาม สนับสนุนให้กำลังใจ วิเคราะห์เนื้อหา จุดประสงค์ การเรียนรู้ แผนการสอน การสอน แหล่งวิทยากร บรรยากาศทางกายภาพ สื่อการเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผลและการวิเคราะห์ความก้าวหน้า จะมีสภาพการบริหารของงาน มีการวางแผน โครงการพัฒนา การจัดการเรียนการสอนและบุคลากรตลอดจนกรณีศึกษา ติดตาม มีการสนับสนุนให้ผู้สอน และผู้เรียนมีส่วนร่วมต่อการเตรียมแผนการสอน บรรยากาศทางการเรียนรู้ แหล่งความรู้ สื่อการเรียนการสอน และการวัดผล ประเมินผล เพื่อวิเคราะห์ความก้าวหน้าของผู้เรียน

1.2 ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้นส่วนใหญ่เกิดจากทีมอาจารย์มีความสามารถในการสอน เนื้อหารายวิชาที่กำหนดให้เหมาะสมกับวิธีการสอน และวิธีการสอนกระตุ้นให้คิดและตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับมนตรี แยมกสิกร⁹ ให้ความสำคัญการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการคิดเชิงระบบของนิสิตระดับปริญญาตรี โดยกระบวนการเรียนจะเกิดข้อขัด

แย้งกัษา ค้นคว้าข้อมูล เพิ่มพูนปัญญา เสวนามวลมิตร เสนอความคิดกลุ่มใหญ่และสร้างความมั่นใจร่วมกัน ผลการประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการสอนด้วยรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาความคิดเชิงระบบ และนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นในระดับมาก

2. ผลของกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางสะท้อนให้เห็นจุดเด่นของทีมาจารย์ผู้สอนที่มีกระตือรือร้น สนใจเอาใจใส่แก้ไขปัญหา มีระบบการคิดวางแผนในการทำงานอย่างสอดคล้องทั้งวิชาทฤษฎีและวิชาชีพปฏิบัติโดยมุ่งหวังให้นักศึกษามีระบบการคิดที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการวิจัยในชั้นเรียนที่มีเป้าหมายที่สำคัญ คือ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้เกิดผลดีที่สุดด้วยตัวครูเอง¹⁰ และตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542¹ กล่าวว่า ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความรอบรู้ และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ สอดคล้องกับ Ming Ming Chiu¹¹ ที่กล่าวว่า การใช้อุปกรณ์สื่อที่ทันสมัย และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมจะส่งผลให้การเรียนการสอนมีการเรียนรู้ที่ดีขึ้น^{12,13,14}

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการวางแผนให้โอกาสนักศึกษาได้เลือกหัวข้อในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง
2. ให้เพิ่มเติมแหล่งศึกษาค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต รายชื่อหนังสือที่อ้างอิงล่วงหน้าอย่างน้อย 2 สัปดาห์
3. อาจารย์ควรชี้แจงและให้ข้อเสนอแนะวิธีการเขียนแผนภาพความคิดให้นักศึกษาก่อนการรวมกลุ่มลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามใบงาน
4. ควรนำกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นนำไปใช้ในรายวิชาอื่น ๆ ที่ต้องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณาจารย์ในกลุ่มวิชาการพยาบาลแม่และเด็ก นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 และ 4 คณะพยาบาลศาสตร์ ขอขอบคุณคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติที่สนับสนุนงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

1. กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา; 2542.
2. วัฒนพร กระจับทุกซ์. แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช; 2541.
3. Beth CR, Makeba J. Student Action Research: Reaping the Benefits for Students and School Leaders. National Association of Secondary School Principals Bulletin 2007; 91(4): 363-378.
4. คณะพยาบาลศาสตร์. เอกสารประเมินตนเองคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติปีการศึกษา 2546. สมุทรปราการ: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ; 2546. (เอกสารอัดสำเนา).
5. คณะพยาบาลศาสตร์. เอกสารประเมินตนเองคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติปีการศึกษา 2547. สมุทรปราการ: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ; 2547. (เอกสารอัดสำเนา).
6. อมลวรรณ วีระธรรมโม และคณะ. การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการพยาบาลด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็ก สำหรับนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข. ในการประชุมทางวิชาการ การวิจัยทางการศึกษา ครั้งที่ 11 วันที่ 26-27 สิงหาคม 2548. ณ โรงแรมแอมบาสเตอร์ กรุงเทพฯ. หน้า 522-528; 2547.
7. เจียมจิต แสงสุวรรณ. การประเมินรูปแบบการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางวิชาปฏิบัติการพยาบาล 3 สายการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2547; 27(2): 41-52.
8. ศักดา ทรัพย์ขวัญเมือง. การบริหารงานการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์; 2543.
9. มนตรี แย้มกลีกร. การพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการคิดเชิงระบบของนิสิตระดับปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยีทางการศึกษา. ในการประชุมทางวิชาการการวิจัยทางการศึกษา ครั้งที่ 11 วันที่ 26-27 สิงหาคม 2548. ณ โรงแรมแอมบาสเตอร์ กรุงเทพฯ. หน้า 539-544; 2545.
10. สุวิมล ว่องวานิช. การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์; 2548.
11. Ming Ming Chiu. Adapting Teacher Interventions to Student Needs During Cooperative Learning: How to Improve Student Problem Solving and Time On-Task. American Educational Research Journal 2004; 41(2): 365-399.
12. James MC, Deborah ER. Student Attitudes Toward College Courses: An Examination of Influences and Intentions. Journal of Marketing Education 2006; 28 (2): 135-148.
13. พิษณุสินี มงคลศิริ. ความแตกต่างในพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพและความเข้มแข็งในการมองโลกระหว่างนักศึกษาสาขาการพยาบาลกับนักศึกษาสาขาอื่นๆ ในเขตจังหวัดอุดรธานี. วารสารสมาคมพยาบาลฯ สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2550; 25(3): 64-72.
14. จุฬารัตน์ โสตะ, พรทิพย์ คำพอ, ภาณี ฤทธิมาก, ณัชชานนท์ เขาลาด. แนวทางการพัฒนาการสอดแทรกการเสริมสร้างสุขภาพในการเรียนการสอน. วารสารสมาคมพยาบาลฯ สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2550; 25(2): 68-75.